

УДК 338.24.336.6.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ НАУКИ І ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАКОРДОННІЙ ПРАКТИЦІ

Л. В. Кривенко, д.е.н., професор, Українська академія банківської справи НБУ

А. Й. Васильєв, д.е.н. професор, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка

Досліджено сучасні тенденції та механізми інноваційного розвитку галузі науки і освіти у вітчизняній і закордонній практиці. Обґрунтовано конкретні пропозиції щодо інноваційного розвитку науки і освіти, спроможних сприяти радикальній перебудові економіки України, її конкурентоспроможності на світових ринках.

Ключові слова: наука, освіта, інноваційний розвиток, інноваційна стратегія, науково-інноваційні кластери.

Постановка проблеми. Аналізуючи стратегічні орієнтири соціально-економічного розвитку України та перспективні можливості їх реалізації, напрошується висновок: наука і освіта повинні стати найважливішими пріоритетами нашої країни. Це пояснюється, насамперед, відносною обмеженістю природних ресурсів і неможливістю нарощувати економічний потенціал, забезпечувати конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг, використовуючи природні речові фактори виробництва. Як вважають вітчизняні вчені, для України формування інноваційної економіки є важливим чинником у її становленні як європейської держави. Тому Україна оголосила про пріоритетність її стратегічного курсу на інноваційний розвиток економіки. Про це, зокрема, свідчить проведення в Україні 17 червня 2009 р. парламентське слухання «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» та розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи». Це обумовлює актуальність проведення дослідження присвяченого проблематиці виявлення сучасних тенденцій та механізмів інноваційного розвитку галузі науки і освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади інноваційної діяльності та ролі галузі науки і освіти у цьому процесі активно досліджується у світовій та вітчизняній науковій літературі. Серед зарубіжних вчених різні аспекти цієї проблеми вивчали: Р. Солоу, Дж. Стиглиць, Б. Твісс, Х. Фрідмен, Й. Шумпетер та інші. Здобутки російської науки й практики в цьому науковому напрямку представлені у працях О. Анчишкіна, Л. Бляхмана, М. Кондрат'єва, В. Шеремета, Ю. Яковця та ін. Чимало досліджень у зазначеній сфері з'явилося також останніми роками і у вітчизняній науці. Можна відмітити праці В. Алексанрової, О. Амоші, Р. Березюка, А. Гальчинського, В. Гейця, Б. Данилишина, М. Долішнього, О. Лапко, В. Семіноженка, Л. Федулової, А. Чухна та ін.

Ціль статті є обґрунтування сучасних тенденцій та механізмів інноваційного розвитку галузі науки і освіти, підвищення їх конкурентоспроможності з урахуванням особливостей і динамічного характеру світових економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України у високотехнологічне конкурентне середовище зумовила потребу формування інноваційної моделі розвитку вітчизняної економіки, як головного фактора, який виводить країну на передові рубежі наукового та соціально-економічного прогресу. У такій моделі роль основного джерела економічного зростання відіграють наукові досягнення і їх технологічне втілення, конвертації технологічних інновацій у нові товари і послуги, які дають змогу підвищити конкурентоспроможність економіки, гідне місце на міжнародних ринках [1]. Проте, в даний час мова вже йде не тільки про побудову моделі інноваційного розвитку, яка дозволяє результатами наукових досліджень або конструкторсько-винахідницької роботи вільно потрапляти на ринок, перетворюючись на новий продукт або технологію. Мова йде про суспільне проникнення інновацій на всі рівні та сфери людської діяльності, зміцнення інноваційних зв'язків між різними секторами промисловості, між економікою і соціумом, перетворення будь-якої діяльності в інноватику.

За Глобальним інноваційним рейтингом, складеним агентством Bloomberg, Україна входить до числа 50 країн - лідерів світу за рівнем інноваційного розвитку (42-е місце за підсумками 2012 р.). Найсильнішими сторонами України, з точки зору інноваційності, визнаються: охоплення населення вищою освітою (6-е місце в світі), патентна активність (17-е місце), інтенсивність НДДКР (39-е місце), технологічні можливості промисловості (34-е місце). Єдине, що заважає нашій державі піднятися вище в цьому рейтингу, - низька ефективність економіки (69-е місце). Згідно з оцінками Світового економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79-а позиція по фактору інноваційності та досвідченості бізнесу, за підсумками 2012 р.). Привертає увагу нерівномірність і дисбаланс у розвитку різних складових інноваційності (Innovation) і факторів підви-

Вісник Сумського національного аграрного університету

Серія «Економіка і менеджмент», випуск 8 (61), 2014

щення ефективності економіки (Efficiency Enhancers). Наприклад, все, що стосується людських ресурсів - освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої та наукової інфраструктури - залишається на незмінно високому рівні. Однак, інституційна та організаційна складові, у тому числі залучення компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку, регуляторне середовище, мало сприяють перетворенню інновацій в масові. Інноваційний, інтелектуальний і творчий потенціал, практично не має істотного впливу на економіку.

На відміну від розвинутих країн які до 85-90% приросту ВВП забезпечують за допомогою виробництва і експорту наукоємкої продукції, Україна поки що розвивається без істотного використання результатів наукових досягнень. Державна політика України у стимулюванні інновацій базується на визнанні пріоритетного статусу науково-технічного та інноваційного розвитку. Проте слід визнати, що в реалізації принципу пріоритетності, зроблені тільки перші кроки. Так, вперше за багато років Україні вдалося зупинити негативний тренд зниження наукоємності ВВП України. Завдяки збільшенню бюджетних витрат на науку на 22% (4,7 млрд грн - 2012 р., 3,9 млрд грн. - 2011 р.) показник наукоємності ВВП збільшився до 0,75%. У найближчій перспективі стоїть завдання підвищення рівня наукоємності ВВП за рахунок усіх джерел фінансування до 1,5%.

Зберігаються суперечності щодо оцінки ролі фундаментальної науки в інноваційних процесах. З одного боку, очевидно, що без фундаментальних відкриттів не може бути і досягнень прикладного характеру. З іншого – затвердилось зневажливе відношення до фундаментальної науки: це відношення виявляється в тому, що всупереч закону, фактично виділяється 1% бюджетних витрат, а це прирікає її на жалюгідне існування. Наука в цілому повинна мати в своєму розпорядженні істотну частину національного доходу (не менш 7-8% витрат бюджету), з цієї частини 20-25% слід виділяти для підтримки і розвитку фундаментальної науки. Прикладна (галузева) наука повинна більшою мірою використовувати позабюджетне фінансування. Науковці і колективи, що безпосередньо беруть участь в інноваційних процесах, повинні отримувати додаткову винагороду із засобів, що інвестуються на розробку інновацій і з інноваційного прибутку.

Українська наука відстає в реалізації результатів, в рівнях технологічного розвитку, в ефективності державної наукової і інноваційної політики від розвинутих країн, але і від тих, що розвиваються. Інноваційна діяльність, що заснована на реалізації масштабних науково-технічних проєктів не стала пріоритетом розвитку підприємств. Великі компанії порівняно недавно приступили до формування інноваційної стратегії, лише одиниці

при цьому позиціонуються як стратегічні новатори. На сьогодні перед Україною постають альтернативні стратегічні завдання щодо можливостей скористатися своїми науковими здобутками: мобілізувати наявні технології масового споживання і відродити повноцінний внутрішній ринок; забезпечити впровадження проривних технологій і відвоювати втрачені зовнішні ринки наукоємної продукції. При цьому залишатися на зовнішніх ринках із традиційною продукцією низьких переділів буде важко. Із врахуванням обмеженості державних бюджетів і ресурсів у цілому, виникає дилема встановлення пріоритетів.

Основою стратегії України в галузі науки і технологій має стати необхідність переорієнтувати діючі цільові програми наукових досліджень та експертних розробок на забезпечення пріоритетних напрямів розвитку науки, технологій і техніки з врахуванням номенклатури першочергових важливих основних проєктів державного значення. В Україні однією з проблем, яка гальмує трансфер технологій і зростання інноваційного розвитку, є низький попит на НДДКР з боку промисловості. Кооперація освітньої науки з промисловістю повинна здійснюватися за допомогою розвитку університетських інноваційних центрів, центрів трансферу технологій, агентств технологічного розвитку, регіональних центрів нових технологій і інших форм інноваційної інфраструктури.

Вузкість інноваційного ринку обумовлена не стільки невеликим фізичним обсягом попиту на нові продукти на споживчому ринку (як це часто буває в європейських країнах) скільки технологічною відсталістю й низьким переділом практично в усіх галузях економіки. Фактор інноваційної активності поки що слабо впливає на загальну ефективність підприємств, набагато вагомішим фактором є просте відновлення фондів і технологій (в Україні знос основних засобів у промисловості понад 51%). Низький попит на інноваційні продукти й технології з боку національних компаній ускладнює розвиток технологічного сектора національної економіки. Втім досвід трансформації національної інноваційної системи (НІС) малих європейських країн свідчить, що можливим є інтенсивний розвиток інноваційного сектору в умовах обмежень попиту у середині країни: тиск глобальних технологічних зрушень і вузкість ринку інновацій у цих країнах викликали динамічне технологічне зростання.

Інституційні перетворення у виробничо-технологічній і науково-технічній сферах України, а також комплекс фінансових, економічних і організаційних заходів дозволять створити за підтримки держави цілісну, ефективно-функціонуючу інноваційну систему, істотно збільшити число інноваційно-активних підприємств, забезпечити інноваційний розвиток структури промислового виробництва [2]. Така стратегія передбачає активне використання науково-технічного потенціалу,

впровадження у виробництво результатів науково-технічної інноваційної діяльності. Науково-технічна діяльність розрізняється за пріоритетними напрямками і способами їх реалізації. Якщо в науково-технічній діяльності головним завданням є створення науково-технічних заділів на перспективу, зокрема довгострокову, то завдання інноваційної – використання напрацьованих масивів знань і технологій в короткостроковому періоді. Усвідомлення важливості інноваційного шляху розвитку стане надалі домінуючим принципом господарської стратегії держави. Крім того необхідна відповідальність організаційної структури управління обраній інноваційній стратегії.

Постулати інноваційної стратегії передбачають формування ключових проблем, спрямованих на підтримку інноваційних процесів [3]. Вирішення задачі переходу до інноваційного розвитку припускає використання ряду інструментів: регулювання імпорту нового устаткування і технологій; регулювання процесів формування спільних підприємств; освоєння нових методів організації виробництва в результаті конкуренції на світовому ринку; інтенсифікація взаємодії із зарубіжними фахівцями: навчання і стажування за кордоном; сумісні дослідження; політика прямої державної підтримки науково-технічних запозичень.

Для досягнення високого рівня інноваційної активності недостатньо перерахованих інструментів. Тут особлива роль належить передачі ідей від науки до практики. У інформаційне століття, що характеризується високим ступенем невизначеності, стрімкими змінами на ринку, виникають нові вимоги. Сьогодні важливі не стільки ресурси, скільки здатність керівництва швидко адаптувати наявні ресурси, а також розвивати і створювати нові.

Задля активізації інноваційної діяльності в рамках стратегії її розвитку особливе значення слід приділяти програмам технологічного розвитку, які мають бути спрямовані на виявлення «провідних ланок» або «точок економічного зростання» і орієнтовані на технологічний розвиток тих виробництв, що здатні дати максимальний ефект. Посилення конкурентних позицій вітчизняних високотехнологічних виробництв за рахунок поліпшення споживчих властивостей продукції, розширення її асортименту і зниження витрат виробництва повинно забезпечуватися достатньо вагомою інноваційною складовою програм технологічного розвитку.

Необхідно відзначити, що наявні показники інноваційної діяльності промислових підприємств України хоча і не відображають інноваційні процеси в цілому, проте є показовими для характеристики стану інноваційної активності, яка знижується в кількісному вимірі, має обмежену географію. Занепад підприємств реального сектору економіки зумовлює скорочення замовлень на НДДКР. Багато підприємств не працюють або

виконують надзвичайно малий обсяг робіт у порівнянні зі своєю потужністю через не конкурентоспроможність продукції, зумовлену технологічним відставанням виробництва. Підприємство потребує інвестиційних коштів на модернізацію, технічну перебудову виробництва, поліпшення асортименту продукції і науковий супровід.

В Україні простежується тенденція до скорочення інтенсивності наукової і науково-технічної активності в той час, як високий рівень фінансування НДДКР та інновацій у високотехнологічних галузях економіки розвинутих країн та окремих країн що розвиваються, стає визначальним чинником зростання світового ринку високотехнологічної продукції та послуг.

Аналіз світового досвіду свідчить, що в основі інноваційного шляху більшості країн-лідерів сучасної економіки лежать такі фактори як, систематичність і безперервність, які спрямовані на стимулювання інновацій [4]. Так наприклад, в основі політики підтримки інновацій Фінляндії лежать такі принципи. Перш за все, всі університети в цій країні мають статус дослідницьких. А з 2010 р. їм надані пільги на ввезення обладнання і можливість отримати у власність нерухоме майно, чим закріплена повна фінансова і дослідницька автономність вузів. Потужним інструментом стимулювання інновацій виступає також Агентство з фінансування технологій та інновацій Фінляндії TEKES, координуючий політику у сфері НДДКР та інновацій шляхом планування фінансових витрат. Щорічний бюджет TEKES становить майже 600 млн євро. Близько 40% цих коштів виділяється університетам, а 60% - приватним компаніям. Основний критерій відбору - ефективність проекту. Важливою складовою інноваційного розвитку Фінляндії є Національний фонд з дослідження та розвитку SITRA. Це незалежний державний фонд, який працює під наглядом парламенту. Одне із завдань SITRA - організація навчання спеціалістів у галузі корпоративного інвестування та надання корпоративного фінансування технологічним компаніям на ранніх етапах їх розвитку, включно з метою комерціалізації інновацій.

У Франції реалізується політика, побудована на об'єднанні прямих і непрямих методів підтримки інновацій. Пряма фінансова підтримка надається у вигляді безпроцентної позики строком до п'яти-шести років. Причому позика підлягає поверненню тільки у разі успішного виконання проекту. Як метод непрямой підтримки застосовується податкова знижка у розмірі 50%, яка визначається з урахуванням досягнутого компанією збільшення витрат на НДДКР, в порівнянні з рівнем базового року або середнього за певний період. Також діють "податкові канікули" - тимчасове звільнення від сплати податку на прибуток або часткове його зниження, що розповсюджується на новостворені малі та середні науково-

дослідні фірми, із зменшенням в перші п'ять років їх діяльності на 50% від суми виплачуваного ними прибуткового податку.

В Ізраїлі інноваційний бізнес стимулюється наданням фінансових грантів, податкових пільг і права на прискорену амортизацію. Розміри державного гранту розраховуються як частка у витратах на освоєння території під споруджувані виробничі будівлі та інвестиціях в основний капітал. Інноваційні підприємства також отримують податкові пільги на сім років, починаючи з першого року, коли підприємство отримує дохід.

У Німеччині податкові пільги поділяються на три головні різновиди: спеціальні норми амортизаційних відрахувань, створення резервів неоподаткованої податками прибутку та інвестиційні надбавки, що виплачуються податковими відомствами.

Країни Азіатського регіону досягли приголомшливих результатів у побудові індустріально і технологічно розвинених економік, насамперед, завдяки концентрації зусиль на стимулюванні інноваційної активності підприємств і технологічному ускладненні промисловості. Зокрема, в Китаї держава стимулює участь фірм (незалежно від форм їх власності) у розвитку технопарків. Підприємства, що працюють в технопарку, платять податок на прибуток у розмірі 15% від встановленої ставки, а фірми, 70% продукції яких йде на експорт, - 10%. Новостворені підприємства звільняються від сплати податків на два роки з моменту реєстрації. Фірми звільняються від експортних податків при реалізації продукції на зовнішні ринки.

Що стосується України, то її Інвестиційні ресурси виснажені і не забезпечують ефективного розширеного відтворення. Тому підприємства не зможуть вкладати ресурси в розробку та впровадження інновацій до того часу, поки не вирішать власних інвестиційних проблем. Тож не варто сподіватися на те, що вітчизняні підприємства будуть здатні здійснювати високопродуктивну інноваційну діяльність у найближчі роки. В Україні спостерігається дуже низька частка продукції галузей, які відносяться до високих технологій – усього 4,6%. Це свідчить про дуже низький власний інноваційний потенціал нашої країни. Реалізація напрямів розвитку інноваційної діяльності ускладнюється сучасною кризою управління у вітчизняній економіці, яка виявляється не тільки в недостатньому фінансуванні науки з державного бюджету, а і в погіршенні якісних характеристик наукових кадрів і стану матеріально-технічної бази досліджень [5].

Науково-інноваційна діяльність має бути спрямована на винахідництво, створення принципово нових видів продукції і технологій, оскільки саме радикальні інновації мають високий потенціал ринкового проникнення, забезпечують додатковий прибуток і сприяють становленню

нової технологічної парадигми розвитку. Вчені, які досліджують інноваційні процеси, вважають, що чинниками недостатнього розвитку інноваційної діяльності є такі: недосконалість законодавства в сфері стимулювання державою науково-технологічної і інноваційної діяльності; відсутність відповідної інноваційної інфраструктури, яка б суміщала ланки «освіта»-«наука»-«виробництво»; відсутність механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок і передача їх у виробництво; високий економічний ризик залучення інвестицій до сфери високотехнологічного виробництва[6].

В Україні існує велика кількість ідей втілення технологічних розробок в процес соціально-економічного відтворення. За допомогою інновацій в цій сфері можливо вирішити проблему переходу від етапу розробки конкурентоспроможних ідей до етапу їх провадження. Важливу роль у реалізації цих ідей відіграють інноваційно-технологічні центри (ІТЦ)- принципово нові суб'єкти української економіки. На даний час ці структури можуть розглядатися як базові суб'єкти інноваційної мережі України.

Згідно стратегії розвитку інноваційно-технологічних центрів наступним кроком передбачається створення мережі істотно більших об'єднань – інноваційно-промислових комплексів (ІПК), до складу яких увійдуть промислові підприємства, конструкторські бюро, заводи, провідні наукові організації, вищі учбові заклади, центри стандартизації і сертифікації. Слід створити найвищий рівень інноваційної мережі- державні центри науки і технологій (ДЦНТ)[7]. Але є й інші суб'єкти інновацій, перш за все наукові установи, в сфері яких також існують деякі переміщення, особливо в галузі прикладної науки. Знято багато перешкод і обмежень на укладання контрактів НДІ, КБ і подібних організацій з підприємствами на розробку і впровадження науково-технічних результатів. З'явилась можливість отримувати фінансування на ці цілі одночасно з декількох джерел-приватних і державних. У той же час для розвитку безпосередньо інноваційної активності необхідно створити відповідне середовище, для можливих інноваторів. Створення конкурентного середовища у сфері інновацій можна розглядати як найбільш відповідну платформу інноваційного процесу. Для розвитку інноваційних процесів в українській економіці необхідно створення ринкової моделі національної інноваційної системи і, перш за все, ринку нових технологій і ринку спеціалістів інноваторів. Тому необхідно забезпечити істотні функціональні зрушення у секторі науки для ефективного виконання сучасних функцій держави щодо забезпечення інноваційного розвитку економіки. Даний напрямок передбачає: розвиток мережі ВНЗ, які проводять фундаментальні дослідження, як основи для розвитку освіти і науки світового рівня;

підвищення рівня вузівської науки на основі інтеграції освітніх та дослідних організацій та створення науково-інноваційних кластерів; створення мережі національних кластерів науки і високих технологій за пріоритетними напрямками[8].

Інноваційна наукова діяльність є зовнішнім проявом структурних перетворень, в першу чергу, в ВНЗ. В даний час підвищується роль ВНЗ в формуванні інноваційного шляху розвитку української економіки, де окремо слід виділити форму інтеграції науки, виробництва, держави, бізнес-структур і громадянського суспільства в університетські кластери. Повинен скластися вітчизняний досвід з формування мережевих структур, що забезпечують найвищу ступінь взаємодії всіх учасників кластера. Найважливіша умова реалізації повного інноваційного циклу в науково-технічній сфері стає пріоритетним напрямком діяльності у ВНЗ. Сьогодні інтеграція зі створення зразків нових технологій розглядається як мережева інноваційна структура галузевого характеру, а сучасні ВНЗ - це освітні корпорації, здатні формувати національний інноваційний потенціал всього освітнього співтовариства, інноваційне мислення, інноваційну культуру в науці і професійній освіті. Однак поки самостійно ВНЗ, мабуть, не можуть бути в найближчі роки джерелом інноваційного прориву із-за відсутності фінансових ресурсів, структури управління, супроводу інноваційної діяльності, орієнтації на екстенсивну стратегію розвитку та цінову конкуренцію. Найближчим часом центрами інноваційної активності в Україні можуть стати інтегровані науково-інноваційні кластери. Функціонування таких науково-інноваційних кластерів у складі державного сектора дозволить забезпечити ефективну реалізацію результатів науково-технічної діяльності на внутрішньому і глобальному ринках інновацій. Розвиток науки і великих науково-інноваційних кластерів має стати пріоритетним завданням.

Як свідчить практика провідних країн світу, вища освіта і наука, зокрема фундаментальна, як спеціалізовані види діяльності без взаємної інтеграції та тісної взаємодії з реальним сектором економіки та освіти втрачають дієздатність і стають все менш самодостатніми. Відсутність наукової бази для реалізації програм вищої освіти веде до того, що випускники ВНЗ часто неконкурентоспроможні на ринку праці, а наукові організації практично втратили джерела відтворення кадрового потенціалу за відсутності припливу молодих фахівців. Відокремлення існування наукових та освітніх структур знижує потенціал їх розвитку, зменшує їх внесок у перетворення економіки, освіти і суспільства, перешкоджає повноцінному входженню у світовий науково-освітній простір. Тому вищі навчальні заклади розглядаються в якості основних учасників модернізаційних процесів, результатом яких має стати народження нової, не сировинної економіки країни і повер-

нення її конкурентних позицій.

Конкурентні переваги забезпечують собі ті ВНЗ, які володіють високим інтелектуальним потенціалом, що дозволяє створювати унікальні компетенції і нарощувати активи. Розвиток механізмів підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти і науки необхідно здійснювати в наступних напрямках:

- розробка методології прогнозу перспективної потреби у фахівцях вищої кваліфікації;
- формування механізму конкурсного відбору кадрів, в основі якого має лежати визначення потреби економіки у фахівцях відповідного профілю;
- розробка національної стратегії інноваційної освіти і науки, які забезпечували б поєднання навчання студентів з науково-дослідною діяльністю, а також зміцнення співпраці з високотехнологічними підприємствами і НДІ.

Найважливішими завданнями інноваційної стратегії розвитку науково-освітнього комплексу є: омолодження кадрової структури науки і освіти; створення додаткових умов для залучення талановитої молоді в сферу науково-освітніх технологій; підвищення рівня оплати праці працівників науки і освіти, економічного та соціального захисту вчених і престижу науково-освітньої діяльності [9].

Сьогодні будується потрібний зв'язок між ВНЗ, промисловістю (можливо бізнесом), владою, що сприяє розбудові і зміцненню організаційних механізмів, стимулів інновацій, свого роду виникають «інновації в інноваціях». І в цих умовах зростає роль кластерів. Інноваційний розвиток передбачає третій шлях, на відміну від адміністративного та повністю ринкового, тобто таку управлінську модель - кластер, в якій передбачено обов'язкову участь ключових кластерів - держави, підприємства, ВНЗ, бізнесу з можливістю лідерства кожного з них на певному етапі розвитку, і при цьому - формування загального кластерного простору.

В умовах інноваційного розвитку кластерні ВНЗ повинні служити не тільки джерелом знань, а й формувати кадри управлінців, які зможуть отриманими знаннями управляти. Крім того, кластерна модель потрібного зв'язку припускає пріоритет мережевого характеру взаємодії учасників інноваційного процесу в рамках, так званих стратегічних інноваційних мереж, де відбувається перетин трьох кластерних відносин - корпоративного, державного та університетського і створення на їх основі гібридних інститутів. Саме така кластерна модель має право на життя і в нашій країні, якщо тільки роль лідерів у формуванні та розвитку нової інноваційної системи візьмуть на себе сильні ВНЗ.

Концепцією довгострокового соціально-економічного розвитку України, передбачається створення цілої мережі інноваційних високотех-

нологічних кластерів, що реалізують конкурентний потенціал країни [10]. Однак, відсутність належної нормативно-правової бази в Україні гальмує розвиток інноваційної інфраструктури: сервіс центрів, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, венчурних фондів, технопарків тощо.

Так на початок 2013 року в Україні функціонувало лише 12 технопарків, 20 інноваційних центрів, 24 інноваційні бізнес-інкубаторів, 11 центрів комерціалізації інтелектуальної власності, 15 центрів науково-технічної й економічної інформації. Тому реалізація кластерної стратегії України є одною із умов підвищення конкурентоспроможності і інноваційності вітчизняної економіки.

Для виконання програми економічних реформ уряд схвалив Концепцію реформування системи фінансування наукової та науково-технічної діяльності до 2017 р. Концепція передбачає поступовий перехід до програмно-цільового фінансування наукової сфери (проектному, грантовим), залучення коштів приватного сектора економіки для розвитку вітчизняної науки і технологій. Першим кроком у цьому напрямку стало введення урядом грантів Кабінету міністрів України колективам молодих вчених для проведення прикладних досліджень з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. Крім того, за ініціативою уряду Верховна Рада України внесла зміни до тендерного законодавства. Скасовано тендерні процедури для наукових робіт, відібраних на конкурсній основі, і коштів спецфонду вищих навчальних закладів та наукових установ. Україна активно працює в напрямку усунення бар'єрів на шляху комерціалізації наукових розробок, створених за державні кошти. Свідчення цього - прийняття Верховною Радою України в жовтні 2012 р. нової редакції Закону "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій". Відповідно до Закону, майнові права на розроблені за кошти державного бюджету технології передаються організаціям-розробникам для подальшої комерціалізації. Законом також визначено, що кошти, отримані в результаті трансферу таких технологій, залишаються організації-розробнику і використовуються на розвиток інноваційної діяльності.

Створено інфраструктуру прямої фінансової

підтримки інновацій - фонд підтримки малого інноваційного бізнесу. За рахунок його коштів надаватиметься до 50% співфінансування проектів, спрямованих на впровадження наукових розробок. Загальний обсяг підтримки одного інноваційного проекту становитиме приблизно 1,5 - 5 млн грн. У той же час, роблячи необхідні кроки в реформуванні інноваційного сегмента вітчизняної економіки, вкрай важливо забезпечити безперервність державної стратегії в науково-технічній сфері. Це можливо за таких умов: розширення системи грантового і збільшення обсягів програмно-цільового фінансування науки при одночасному поступовому збільшенні базового фінансування державних наукових установ; перехід від однорічного до дворічного формування державного замовлення на створення новітніх технологій; створення Державного фонду розвитку технологій і зміцнення Державного фонду фундаментальних досліджень; відновлення повноцінної роботи технопарків. Тільки нові знання та інновації, в основі яких лежать наукові досягнення та високотехнологічні рішення, визначають сьгодні соціально-економічні перспективи кожної держави.

Висновки. Формування інноваційної економіки є необхідною умовою становлення України як європейської держави. Реалізувати інноваційні пріоритети розвитку вітчизняної економіки можливо на основі застосування новітньої освітньої технології- інтеграції потенціалу академічної науки та вищої школи. Для забезпечення ефективності подальшого інноваційного розвитку економіки необхідно упорядкувати наявну систему законодавства та доповнити її цілою низкою необхідних документів, які б регламентували та забезпечували всі складові інноваційної стратегії держави.

Отже, успіх нашої країни та її місце в глобальній економіці безпосередньо залежатиме від рівня розвитку вітчизняної науки і технологій. Реалізація першочергових заходів з інноваційної політики, передбачає формування в Україні національних конкурентних переваг і створення надійного фундаменту для модернізації та інтеграції нашої країни в європейський і світовий економічний простір.

Список використаної літератури:

1. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федупової. - К. : Основа, 2005. - 552 с.
2. Пілявоз Т.М. Інноваційний розвиток підприємства як важливий аспект розвитку економіки / Т.М. Пілявоз // Інноваційна економіка: Всеукр. наук.-вироб. журнал. - 2012. - № 4. - С. 185-190.
3. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венг.; общ. ред. и вступ. ст. Б.В. Сазонова. - М. : Прогресс, 1990. - 295 с.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер.с англ. - М. : Прогресс, 1982. - 455 с.
5. Мильнер Б. Инновационное развитие и сетевое управление / Б. Мильнер // Проблемы теории и практики управления. - 2011. - № 9. - С. 25-33.
6. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; сокр. пер. с англ.; науч. ред. К.Ф. Пузыря. - М. : Экономика, 1989. - 271 с.
7. Шипуліна Ю.С. Розвиток теоретико-методологічних засад переходу підприємств на інноваційний шлях ро-

- звітку / Ю.С. Шипуліна, С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Т. 1, № 4. – С. 103-112.
8. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. - К.: Логос, 2003. – 632 с.
9. Україна у вимірі економіки знань /За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. - К.: Основа, 2006. © 592 с.
10. Зарва О. Підприємні інновації як ключовий елемент «формули успіху» у сучасному бізнес-середовищі // Економічний аналіз. – 2012. – No. 10/4. – С. 108 – 111.

Кривенко Л.В., Васильєв А. Й. Современные тенденции и механизмы инновационного развития области науки и образования в отечественной и зарубежной практике.

Исследованы современные тенденции и механизмы инновационного развития отрасли науки и образования в отечественной и зарубежной практике. Обоснованы конкретные предложения по инновационному развитию науки и образования, которые способны содействовать радикальный перестройке экономики Украины, ее конкурентоспособности на мировых рынках.

Ключевые слова: наука, образование, инновационное развитие, инновационная стратегия, научно-инновационные кластеры.

Kryvenko L., Vasil'ev A. Current trends and innovative mechanisms of science and education in domestic and foreign practice.

The modern trends and innovative mechanisms of science and education in domestic and foreign practice. Grounded specific proposals for innovative development of science and education, are able to promote a radical transformation of the economy of Ukraine, its competitiveness in world markets.

Keywords: science, education, innovation development, innovation strategy, research and innovation clusters.

Дата надходження до редакції: 17.06.2014 р.
Рецензент: д.е.н., професор Мішенін Є. В.

УДК 332.72

РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ У ФОРМАТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦІЛІСНОГО ЗЕМЕЛЬНО-МАЙНОВОГО КОМПЛЕКСУ

Є. В. Мішенін, д.е.н., професор, Українська академія банківської справи НБУ
І. Є. Ярова, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні основи трансформації відносин власності на природні ресурси та виробничі об'єкти (майно) для забезпечення ефективного функціонування цілісного земельно-майнового комплексу на засадах екологічно сталого розвитку.

Ключові слова: природогосподарювання, цілісний земельно-майновий комплекс, відносини власності, природні ресурси, екологічно сталий розвиток, управління власністю.

Постановка проблеми. Економічну основу господарського механізму регіонального природогосподарювання утворюють відносини власності на землю, об'єкти природно-ресурсного потенціалу, нерухоме майно. Відносини власності також виступають систематизуючим чинником механізму забезпечення функціонування регіонального природно-виробничого комплексу у вигляді системи організаційно-економічних форм. Власність на землю, природні ресурси – це той вихідний початок, що формує ринкові відносини в економіці природогосподарювання, необхідні структури управління багатоцільовим землекористуванням на еколого-економічній і соціально-правовій основі.

Ринкові перетворення у сфері природогосподарювання потребують конструктивних змін у механізмі функціонування земельно-майнового комплексу на основі трансформації відносин власності на землю, природні ресурси, а також виробничі об'єкти (нерухомість). Функціонування цілісного земельно-майнового комплексу повинно забезпечувати ефективне використання його

об'єктів (елементів) на засадах екологічно сталого розвитку.

Зазначені передумови засвідчують актуальність дослідження теоретичних основ трансформаційних процесів у відносинах власності на об'єкти цілісного земельно-майнового комплексу, які використовуються у різних галузях природогосподарювання (зокрема, сільському, водному та лісовому господарствах).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Власність в методологічному і теоретичному відношенні є складною і багатоплановою категорією [1-5], яка вбирає в себе не лише економічні, юридичні, соціальні і психологічні аспекти, але і еколого-економічний ракурс (аспект). Із загально-економічної точки зору власність може розглядатися, аналізуватися в якості системи внутрішньо необхідних, стійких та визначальних соціально-економічних зв'язків і відносин між людьми з приводу привласнення засобів виробництва, робочої сили, предметів споживання, інтелектуальної власності, послуг та інформації в усіх сферах суспільного відтворення (виробництво, обмін,